

Nationella läskunnighetsstrategin 2030

Vision: Finland – världens mest läskunniga land

Mission: En läsande livsstil som grund för jämlikhet, bildning och välfärd

Bildning

Rätt till läskunnighet och kontinuerligt lärande

Likabehandling och jämlikhet

Möjlighet att utöva och utveckla läskunnigheten oberoende av språk, familjebakgrund, funktionshinder, förmögenhet och bostadsort

Välfärd

En mångsidig språklig och kulturell miljö samt stark multilitteracitet för att bygga välfärd och gemenskap

Innehåll

Förord	3
Läskunnighet är en fråga för hela samhället	6
Läskunnighetsstrategins utgångspunkter	8
Mångsidig läskunnighet som mål	10
Forskning i läskunnighet	11
Riktlinjer för den nationella läskunnighetsstrategin	13
1: Vi skapar strukturer för det läsfrämjande arbetet	14
2: Vi stärker kompetens om läskunnighet	17
3: Vi inspirerar till läsning	20
Beskrivning av processen för utarbetande av en läskunnighetsstrategi	25
BILAGA, Bakgrundsmaterial för läskunnighetsstrategin	26

Förord

På initiativ av riksdagens kulturutskott började man under hösten 2020 bereda en nationell läskunnighetsstrategi och ett läskunnighetsprogram som stöd för en långsiktig nationell och regional utveckling av läskunnighetsarbetet. Den nationella läskunnighetsstrategin 2030 breddar riktlinjerna som utarbetats av undervisnings- och kulturministeriets nationella läskunnighetsforum (2018).

Arbetet med läskunnighetsstrategin har gjorts tillsammans med en yrkesövergripande styrgrupp och en projektgrupp. Verksamheten har samordnats av Läsrörelsen vid Utbildningsstyrelsen. I strategin har man utnyttjat senaste forskningsdata om multilitteracitet och bakgrundsfaktorer som påverkar den. Som en fortsättning på läskunnighetsstrategin utarbetas ett nationellt läskunnighetsprogram där instanserna som ansvarar för de olika åtgärdsförslagen preciseras.

Den nationella läskunnighetsstrategin innehåller konkreta mål och åtgärdsförslag för att stärka en mångsidig läskunnighet hos personer i alla åldrar. I olika skeden av lärandet krävs ibland olika stödtjänster för att stärka läskunnigheten, och de bör utvecklas såväl nationellt som lokalt. Familjernas förutsättningar att stödja barnens läskunnighet bör ökas. Dessutom bör man få tillräckliga verktyg för att kunna utvärdera läskunnigheten och läskunnighetsarbetet.

I strategin definieras läskunnighet som multilitteracitet, som omfattar färdigheter att läsa och producera alla slags texter från traditionella skrivna texter till exempelvis audiovisuella framställningar.

Med tanke på verkställandet av strategin är både resurserna och attityden bakom läskunnighetsarbetet viktiga. Utvecklingsarbetet ska vara långsiktigt och målinriktat. Detta förutsätter systematisk planering och samarbete över förvaltningsgränser.

Målet med den nationella läskunnighetsstrategin är en stark, mångsidig och inkluderande läskultur som stärker ett framgångsrikt Finland och ett bra liv för dess medborgare.

(Underskrift)

Styrgruppen

Ordförande: Kelhä Minna, generaldirektör, Utbildningsstyrelsen

Vice ordförande: Lassila Juhana, ombud, Finska kulturfonden

Övriga medlemmar:

Aaltonen Leena, kulturråd, Kultur- och konstpolitiska avdelningen, Undervisnings- och kulturministeriet

Castrén Minna, litterär ledare, Finlands förlagsförening

Costiander Kati, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen

Hautala Jarkko, akademiforskare, Niilo Mäki Institutet

Itkonen Juha, ordförande, författare, Läscentrum

Jokinen Sari, specialsakkunnig, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ

Nalbantoglu Ilmari, tf. verksamhetsledare, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf

Nederström Heli, undervisningsråd, Avdelningen för småbarnspedagogik, grundläggande utbildning och fritt bildningsarbete, Undervisnings- och kulturministeriet

Rutanen Anne, kommunikationschef, Finlands facklitterära författare rf

Salomaa Saara, specialsakkunnig, Nationella audiovisuella institutet

Salusjärvi Aleksis, ordkonstledare, läroboksförfattare

Sivelä Jonas, specialforskare, Institutet för hälsa och välfärd

von Numers-Ekman Katarina, ombudsman, Svenska Kulturfonden

von Zansen Minna, Finlands Biblioteksförening

Projektgruppen

Ordförande: Villacís Ilmi, verksamhetsledare, Läscentrum

Övriga medlemmar:

Granskog Pamela, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen

Grünthal Satu, universitetslektor, pedagogiska fakulteten, Helsingfors universitet

Harmanen Minna, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen

Heikkilä Mervi, utvecklingschef, den riksomfattande specialuppgiften gällande bibliotekstjänster som främjar barns och ungas läsande, Seinäjoki stadsbibliotek

Hyytiäinen Sari, verksamhetsledare, Finska modersmåsläraryrket

Järvenpää Mari, Läsrörelsen-assistent, Utbildningsstyrelsen

Kardén Belinda, Läsrörelsen-koordinator, Utbildningsstyrelsen

Krutsin Pia, ordkonstpedagog, Föreningen för ordkonstundervisning i Finland

Lumme Pia, Läsrörelsen-koordinator, Utbildningsstyrelsen

Sulkunen Sari, biträdande professor, institutionen för språk- och kommunikationsvetenskap, Jyväskylä universitet

Läskunnighet är en fråga för hela samhället

Alla har rätt till mångsidig läskunnighet och läsning som livsstil

På vad grundar sig arbetet med den nationella läskunnighetsstrategin?

Finland har en stark bildningsgrund som bygger på fostran, utbildning, forskning och kultur och där man utgår från att lärande och kunskap grundar sig på läskunnighet och en kontinuerlig utveckling av den. Mångsidig läskunnighet utgör grunden för ett tryggt samhälle, fungerande demokrati och jämlikhet. Alla barn, unga, vuxna och äldre personer har rätt till en god och mångsidig läskunnighet och att stärka den. Eftersom läskunnigheten differentieras redan under den grundläggande utbildningen och antalet vuxna som behöver stöd för läskunnigheten ökar, behöver vi konkreta metoder för att bryta utvecklingen såväl nationellt som på regional och lokal nivå. Läskunnighet är grunden för allt lärande.

Hurdan verksamhetskultur och hurdant läskunnighetsarbete eftersträvas före 2030?

Läskunnigheten hos personer i alla åldrar stärks genom ett långsiktigt samarbete på nationell, regional och lokal nivå. Läskunnighetsarbetet gäller hela samhället. Med hjälp av samarbete ökar den positiva attityden till läsning och förståelsen för läskunnighetens betydelse. Den nationella läskunnighetsstrategin synliggör det arbete som görs för att främja barns och ungas läskunnighet och skapar också nya möjligheter för att främja läskunnigheten hos vuxna och äldre. För att stödja läskunnighetsarbetet och främja läsningen behövs mångsidig forskning om läskunnighet.

Vilka är riktlinjerna för läskunnighetsarbetet inför 2030?

Den nationella läskunnighetsstrategin grundar sig på tre riktlinjer: 1) Vi skapar strukturer för läskunnighetsarbetet 2) Vi stärker kompetens om läskunnighet och 3) Vi inspirerar till läsning. I läskunnighetsprogrammet som baserar sig på den nationella läskunnighetsstrategin preciseras åtgärderna och de ansvariga instanserna.

Vilka aktörer behövs för att göra Finland till världens mest läskunniga land före 2030?

Läskunnighetsarbetet gäller hela samhället. Lagstiftningen och de långsiktiga åtgärderna som skrivits in i regeringsprogrammen är viktiga för att främja läskunnighetsarbetet. Olika instanser som främjar läskunnigheten under människans livscykel är rådgivningsbyråer, småbarnspedagogik, grundläggande utbildning, gymnasie- och yrkesutbildning, högskoleutbildning, grundläggande konstundervisning och fritt bildningsarbete. Biblioteken stöder läskunnigheten under människans

hela livscykel. Dessutom är familjer, skolkamrater, hobbygemenskaper och arbetsgemenskaper viktiga när det gäller att stödja individernas läskunnighet.

Aktörer inom mediebranschen, aktörer inom förlags- och bokbranschen, litteraturstiftelser, -organisationer och -föreningar, intresseorganisationer, stiftelser, finansiärer och beslutsfattare främjar läskunnigheten och påverkar kommunikation, samarbete och attityder som är positiva gentemot läskunnighet samt det läskunnighetsarbete som utförs i nätverk.

Läskunnighetsstrategins utgångspunkter

Finländarnas läskunnighet är i genomsnitt god, men nivån på läskunnigheten varierar i alla åldersgrupper. Dessutom har läskunnigheten hos finländska barn och unga, även den kritiska läskunnigheten, polariserats: en del kan redan i de lägre årskurserna läsa även långa texter flytande och till exempel bedöma webbkällors tillförlitlighet väl, medan läsningen medför svårigheter för en del ännu i de högre årskurserna.

Läskunnigheten hos unga har tydligt blivit svagare under 2000-talet, och i varje åldersgrupp finns det personer som inte har tillräcklig läskunnighet för att klara av vardagliga situationer. Detta gäller redan nästan 14 procent av alla ungdomar. I ICILS-undersökningen som granskade multilitteracitet – och i synnerhet informationssökning och -utvärdering samt produktion av information – var rentav en fjärdedel av eleverna i åttonde klass i Finland på den lägsta kunskapsnivån eller under den. Även unga vuxna som studerar på högskolenivå har svårigheter med bland annat kritisk läskunnighet och argumenterande skrivande: rentav 39 procent av de studerande vid universitet klarar dessa uppgifter endast på ett svagt eller tillfredsställande sätt, och bland dem som studerar vid yrkeshögskolor är siffran ännu högre.

När man granskar hela befolkningen bör man komma ihåg att svårigheter med läsningen kan bero på många olika faktorer. Det kan vara frågan om medfödda orsaker, såsom läs- eller inlärningssvårigheter, eller hälsoproblem som uppkommit under livet, såsom en minnessjukdom. För många handlar det däremot om att färdigheterna inte har tränats tillräckligt under studierna, i arbetet eller på fritiden. De ovannämnda siffrorna härstammar från läskunnighetsstudier som genomförts i skolor och högskolor eller hemma hos vuxna. Dessa undersökningar når inte alla finländare. Till exempel i en bedömning som gjordes av behovet av lättläst språk 2019 uppskattades att upp till 14 procent av finländarna skulle ha nytta av lättläst språk av någon av ovannämnda orsaker.

Bland vuxna påverkas läskunnigheten i synnerhet av utbildningsnivån och åldern: särskilt vuxna som enbart har avlagt grundläggande utbildning eller utbildning på andra stadiet och de äldsta vuxna i arbetsför ålder möter utmaningar oftare än andra vuxna. Många har också brister i de digitala färdigheterna.

Undersökningar om läskunnighet har lyft fram betydelsen av läsning och att lyssna till lästa berättelser i en tidig ålder. Samtidigt som hemmens och familjernas betydelse som stöd för barnens

läskunnighet har ökat, har föräldrarnas egna attityder till läsning blivit mer negativa. Det är samhällets uppgift att se till att alla barns tidiga läsning kan stödjas oberoende av familjebakgrund.

Globaliseringen, digitaliseringen och befolkningens åldrande förutsätter att olika färdigheter – även multilitteraciteten – hela tiden stärks samt att man utvecklar ny kompetens. Bristerna i de vuxnas läskunnighet måste tas i beaktande när man utvecklar det kontinuerliga lärandet: de största utmaningarna finns i de vuxengrupper som inte kan nås med hjälp av den existerande vuxenutbildningen. En tyngdpunkt för reformen av det kontinuerliga lärandet är att skapa möjligheter till lärande även för lågutbildade personer och personer som hotas av arbetslöshet. Utvecklingen av en mångsidig läskunnighet stöder också aktivt åldrande.

Mångsidig läskunnighet som mål

Var och en av oss arbetar med texter på många olika sätt varje dag. I olika situationer i vardagen, arbetet, hobbyerna och studierna tolkar och producerar vi olika slags texter som idag är mycket **mångsidiga** och förutsätter **multilitteracitet**.

Texterna är inte enbart skrivna, utan de uttrycker betydelser genom att vid sidan av det skrivna språket bland annat innehålla talat språk och ljud, olika bilder och grafiska element, videobild och rörelse. Det traditionella begreppet läskunnighet har ersatts av multilitteracitet. **Förmågan att läsa och producera texter är fortfarande en central del av multilitteraciteten och en nyckelfärdighet** i många situationer såväl i vardagen som i lärandet och arbetet.

Multilitteracitet innebär **förmågan att läsa, förstå och tolka** samt **skriva och producera olika slags innehåll på olika plattformar**. Det innebär också förmågan att granska allt innehåll **kritiskt**, det vill säga bedöma deras tillförlitlighet, ursprung och uttryckssätt. Till multilitteraciteten hör att förstå textens kontext: texten har alltid en författare, ett sammanhang och mål som påverkar innehållet och uttrycksformen. I digitala miljöer är multilitteraciteten kopplad till digital kompetens.

I multilitteraciteten ingår också en observation om att texterna och arbetet med dem är **flerspråkigt**. Flerspråkighet kan förstås på två sätt: Å ena sidan handlar det om olika språk, såsom svenska, engelska eller arabiska, som många använder parallellt och överlappande i sin vardag. Å andra sidan innebär flerspråkighet olika former av samma språk, såsom dialekter, språkformer som används i olika situationer eller branschspecifika språk.

Utbildningens centrala uppgift är att utveckla multilitteraciteten hos eleverna och de studerande, men den utvecklas också i olika situationer i vardagen. Utvecklingen av multilitteraciteten stöds av **språkmedvetenhet**, det vill säga en förståelse för språkens och olika uttrycksformers inverkan på hur texternas betydelse utformas. I skolan utgör lärandet av språket inom olika ämnesområden kärnan i språkmedvetenheten. Detta ger en grund för språkmedvetenhet även i andra språkanvändningssituationer.

Multilitteracitet betyder alltså:

- färdigheter att agera på det sätt som situationen kräver med olika typer av text.
- förmåga att förstå och producera texter på olika plattformar och på olika sätt som passar situationen.
- medvetenhet om att texterna återspeglar värderingarna, ändamålen och synvinklarna i kontexten där de utarbetades.
- färdigheter att granska texter kritiskt.

Forskning i läskunnighet

Läskunnigheten har undersökts mycket ur olika perspektiv. Omfattande internationella och nationella undersökningar ger information om variationer i läskunnigheten. På basis av dessa undersökningar vet man att läskunnigheten i synnerhet påverkas av hembakgrund, läsning på fritiden, ålder och utbildningsnivå.

Utbildningsnivån och värderingarna påverkar föräldrarnas förutsättningar att stödja barns och ungas läskunnighet. Finländska ungdomars genomsnittliga läskunnighet har försämrats särskilt i de grupper där föräldrarna endast har avlagt grundläggande utbildning eller där kultur inte uppskattas så mycket. Hembakgrunden, i synnerhet socioekonomiska faktorer, förklarar till stor del också den regionala variationen i multilitteracitet och andra lärresultat som observerats i ICILS- och PISA-undersökningar. När läskunnigheten undersöks har också undersökningsdeltagarens modersmål betydelse. Om modersmålet är ett annat språk än det som användes i undersökningen syns detta som ett sämre läskunnighetsresultat än för andra för såväl lågstadielärover och elever som avslutar grundskolan som för vuxna.

Förhållandet mellan **läsning på fritiden** och läskunnighet är dubbelriktat: Läskunnigheten hos dem som läser mycket utvecklas eftersom de läser mer än andra. Om det däremot är svårt för en person att läsa läser hen lite, och läskunnigheten kan inte utvecklas. Ungas läsande på fritiden har differentierats enligt bakgrund: den lägsta socialgruppens läsning på fritiden har minskat betydligt, medan minskningen varit liten i den högsta socialgruppen. Ett liknande fenomen syns också bland vuxna: läsning på fritiden har differentierats enligt utbildningsnivå och läsning inom arbetet enligt yrkestyp.

Bland vuxna förklaras variationen i läskunnighet mest av **utbildningsnivån**. Särskilt de som avlagt gymnasieexamen och högskoleexamen har bättre läskunnighet än andra. Å ena sidan söker de som har relativt god läskunnighet till dessa utbildningar. På olika skolstadier och i olika skolformer ställs olika krav på läskunnigheten. Även åldern har en självständig koppling till läskunnigheten: ju äldre åldersgrupp det är fråga om, desto sämre är den genomsnittliga läskunnigheten. Skillnaderna mellan åldersgrupperna kvarstår även om äldre vuxna har en färsk examen.

I flera undersökningar om läskunnighet bland barn och unga har kön lyfts fram på ett synligt sätt, men bland vuxna är könsskillnaden i läskunnigheten liten. När man beaktar andra faktorer med anknytning till läskunnigheten är könets betydelse inte central ens för unga, utan då påverkar till

exempel att pojkar läser mindre på fritiden än flickor. Båda dessa faktorer har också att göra med hembakgrunden.

Största delen av forskningen har hittills fokuserat särskilt på färdigheten att läsa och producera texter. Det kommer hela tiden mer forskningsrön om multilitteracitetens övriga delområden, men tills vidare finns det inte mycket långsiktig forskning om multilitteracitet i en hel åldersgrupp och bland vuxna. Forskning i multilitteracitet borde betonas i forskningsfinansieringen bland annat för att uppnå målen för reformen av det kontinuerliga lärandet.

Riktlinjer för den nationella läskunnighetsstrategin

Målet med riktlinjerna för den nationella läskunnighetsstrategin är ett långsiktigt och konsekvent läskunnighetsarbete på nationell, regional och lokal nivå, med hjälp av vilket Finland ska göras till världens mest läskunniga land före 2030. Strategin ska främja och stärka läskulturen.

De centrala värderingarna som styr riktlinjerna är bildning, likabehandling och jämlikhet samt välfärd.

Med hjälp av de tre riktlinjerna och deras åtgärdsförslag strävar man efter att trygga allas rätt till multilitteracitet, kontinuerligt lärande och välbefinnande oberoende av språk- och familjebakgrund, bostadsort, funktionshinder eller förmögenhet.

1: Vi skapar strukturer för det läsfrämjande arbetet

Med läskunnighetsarbete avses alla åtgärder som främjar läskunnighet och som olika organisationer och yrkespersoner inom läskunnighetsarbetet vidtar. Strukturer som främjar läskunnigheten är bland annat nationella och regionala nätverk för läskunnighetsarbete och samarbete mellan olika förvaltningsområden, resurser som anvisats till läskunnighetsarbetet samt forskning som stöder dessa. Den nationella och regionala samordningen, kommunikationen, förvaltningen och lagstiftningen skapar också ramar för läskunnighetsarbetet.

Finlands första nationella läskunnighetsstrategi gör det möjligt att synliggöra och stärka de befintliga strukturerna för läskunnighetsarbetet. Strategin stöder läskunnigheten hos personer i alla åldrar. Strategin ska hjälpa med att komma med idéer och skapa nya försök och tillvägagångssätt för att främja läskunnigheten.

1. Vi skapar strukturer för det läsfrämjande arbetet

Centrala mål inför 2030:

Läskunnighetsarbetet leds och utvecklas på nationell, regional och lokal nivå.

Läskunnighetsarbetet och läskunnigheten hos personer i alla åldrar utvärderas och utvecklas systematiskt.

Ett nationellt läskunnighetsprogram utarbetas där man preciserar åtgärderna och de ansvariga instanserna i läskunnighetsarbetet.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

- Det säkerställs att **lagstiftningen och andra förpliktande myndighetsanvisningar stöder det nationella, regionala och lokala läskunnighetsarbetet** (bland annat lagar och normer som gäller upphovsrätt, tillgänglighet, rådgivningstjänster, småbarnspedagogik, grundläggande utbildning och bibliotekstjänster, till exempel läroplansgrunder).
- Läskunnighetsarbetets nationella, regionala och lokala aktörer samt innehåll kartläggs. En **enhet inrättas för ledning, koordinering och kommunikation inom läskunnighetsarbetet**. Dess ansvarsområde omfattar arbetet med barn och unga, men även arbete som utvecklar vuxnas läskunnighet.
- **Forskning** inriktas bland annat på barns och ungas uppfattningar om läsning, textproduktion och användning av digitala tjänster. Man undersöker metoder som inspirerar och vilken effekt de har. Dessutom stärks **forskningen om vuxnas multilitteracitet**.
- Från projektbaserad verksamhet går man mot ett mer systematiskt och långsiktigt nätverksarbete. Man säkerställer att **årliga kampanjer som stöder läskunnighetsarbetet** fortsätter och stärker budskapet om läskunnighetens betydelse.
- Verksamheten inom **nätverken En läsande kommun** fortsätter, programmet **En läsande skola** utvidgas till alla skolor inom den grundläggande utbildningen samt till svenskspråkiga och samiska områden.
- En **modell för uppsökande läskunnighetsarbete** utvecklas med hjälp av kommunernas modell för uppsökande ungdomsarbete.
- Mångsidiga metoder för att stärka läskunnigheten utvecklas från småbarnspedagogik till utbildning på andra stadiet.
- För att bedöma läskunnighetsarbetets effekt bereds **nationella mätare** med hjälp av vilka man bland annat får information om läskunnighetsarbetets omfattning, behov och genomförande på regional och kommunal nivå.
- Man stärker kommunala **tjänsteinnehavares och beslutsfattaress** deltagande i utvecklingen av ett lokalt och nationellt läskunnighetsprogram samt i skapandet av kommunspecifika läskunnighetsmodeller som en del av nätverket En läsande kommun eller andra nätverk för

utveckling av läskunnighetsarbetet.

- En ram skapas för kommunerna att stödja läskunnighetsarbetet i familjer och uppväxtgemenskaper.
- I läskunnighetsarbetet beaktas **olika språkgrupper och flerspråkiga tjänster**. Tillgången till flerspråkigt digitalt material främjas i biblioteken.
- Samarbetet mellan bibliotekspersonalen, den pedagogiska personalen och utbildningspersonalen stärks. Det skapas möjligheter att utnyttja bibliotekstjänsterna som en del av arbetet inom olika yrkesgrupper.
- Verksamheten inom litteraturorganisationer och olika konstarter stärks som en del av den grundläggande konstundervisningen och skolornas hobbyverksamhet.
- Man stärker journalistikens samt bok- och mediebranschens roll i att främja multilitteraciteten och som en del av läskunnighetsarbetet.

2: Vi stärker kompetens om läskunnighet

För att undervisningen i läskunnighet och stödet för läskunnighet som erbjuds personer i olika åldrar ska vara effektivt är det viktigt att stärka kompetensen hos dem som **arbetar med läskunnighet**. Att stärka kompetensen hos dem som arbetar med läskunnighet utgör också en del av det kontinuerliga lärandet.

Särskild uppmärksamhet ska fästas vid att stärka läskunnighetsarbetet i undervisningen i finska som andraspråk, integrationsutbildningen, undervisningen i elevernas eget modersmål och den flerspråkiga undervisningen.

Att utveckla språk- och kulturmedvetenheten i arbetslivet, studierna och människornas vardag är en del av att stärka allas läskunnighet. Åtgärder som stärker olika yrkesgruppers läskunnighet preciseras i läskunnighetsprogrammet.

2. Vi stärker kompetens om läskunnighet

Centrala mål inför 2030

Färdigheterna hos och samarbetet mellan dem som arbetar med läskunnighet stärks.

Läskunnighet erkänns som en arbetslivsfärdighet och färdighet inom kontinuerligt lärande.

Läsningens inverkan på välbefinnandet erkänns som en del av samhällets planering och utveckling.

Stödtjänster för multilitteracitet synliggörs och utvecklas.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

- **Samarbetet** mellan förvaltningsområden intensifieras och man strävar efter att berika verksamhetsmodellerna för läskunnighetsarbetet.
- **Läroarbete** utvecklas så att multilitteracitetens betydelse i alla läroämnen förstås allt bättre och så att alla lärare får bättre färdigheter att undervisa i **multilitteracitet inom ämnesområdena**.
- **Utbildningen av personalen inom småbarnspedagogiken** utvecklas så att betydelsen av tidig läsning och språklig utveckling förstås bättre än tidigare.
- Det säkerställs att det inom småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen finns tillgång till **gratis verktyg för bedömning av barns och ungas läskunnighet** och resurser för att stödja läskunnigheten. Det säkerställs att man har **tillgång till aktuella läromedel som är lätt att utnyttja** för undervisning i läskunnighet i olika läroämnen.
- Lärarna och personalen inom småbarnspedagogiken får bättre förståelse för de mångsidiga möjligheter att främja läskunnighet som **digitala tjänster** ger.
- Det säkerställs att småbarnspedagogiken, skolorna och läroanstalterna har tillgång till **högklassiga digitala miljöer**. Kompetensen i digital pedagogik hos lärare och personal inom småbarnspedagogik stärks för att främja elevernas digitala färdigheter och multilitteracitet.
- **Kompetensen hos personalen inom rådgivnings- och familjetjänsterna** stärks för att stödja tidig läsning i familjer.
- Undervisningen i läs- och skrivkunnet samt användningen av digitala miljöer och tjänster görs mångsidigare och stärks på alla utbildningsstadier. Särskild uppmärksamhet fästs vid att stärka läskunnighetsarbetet i undervisningen i finska som andra språk, integrationsutbildningen, undervisningen i elevernas eget modersmål och den flerspråkiga undervisningen.

- Lärare och andra som arbetar med läskunnighet erbjuds en **möjlighet att stärka sin kompetens** med arbetsgivarens stöd till exempel genom att utbilda sig, reservera tid för lärarnas gemensamma utvecklingsverksamhet, skaffa facklitteratur, bekanta sig med olika lärmiljöer eller delta i nationella och regionala utvecklingsnätverk för läskunnighetsarbete.
- Kritisk läskunnighet och förståelse för läskunnighetens betydelse stärks inom **olika yrkesområden**.
- **Bibliotekspersonalens kompetens och sakkunskap** stärks och utnyttjas i det läsfrämjande arbetet samt för att förstå olika målgruppers behov.
- Man utvecklar arbetsgivarnas möjligheter och resurser för att stödja utvecklingen av arbetstagarnas läskunnighet som en del av det kontinuerliga lärandet och arbetskarriärens framskridande.

3: Vi inspirerar till läsning

Att inspirera till läsning är ett konkret sätt att påverka läskunnigheten i alla åldrar. Man inspireras att läsa ensam eller tillsammans oberoende av tid och plats. Att inspireras till läsning är också viktigt med tanke på det kontinuerliga lärandet.

Bibliotekens roll samt olika samfund och förebilder som stöder läsning är viktiga för att inspirera till läsning. Att erbjuda mångsidiga texter och litteratur på rätt nivå hjälper var och en att hitta sina egna intressen och läsning som passar dem.

Förutom att inspirera till läsning är det viktigt att stärka aktörskapet och läsaridentiteten hos personer i olika åldrar. Självständig läsning kan variera i olika åldrar, men en läsande livsstil är möjlig för alla. Människors multilitteracitet tryggar det demokratiska samhället.

3. Vi inspirerar till läsning

Centrala mål inför 2030

Man stöder hem och uppväxtgemenskaper i att inspirera till läsning.

Betydelsen av litteraturfostran och läsning som hobby stärks.

Man identifierar olika delområden av läskunnigheten och erkänner olika sätt att läsa.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

- Man ordnar olika nationella och lokala **läskampanjer och -evenemang** för att stärka inspirationen till läsning.
- **Man stärker barnens tidiga läsning** genom att göra familjerna förtrogna med läsning och mångsidig läskunnighet till exempel genom att fortsätta programmet En läsgåva till barnet som en del av rådgivningsverksamheten.
- I småbarnspedagogiken och skolorna ordnas tid för **kreativ och fri produktion och läsning av mångsidiga texter**.
- Genom att inkludera läsning i varje dag i småbarnspedagogiken och skolan skapas en **gemenskaplig läskultur**.
- Man planerar och genomför **mångformiga (lär)miljöer** där barn, unga och vuxna kan uppnå olika sätt att läsa och producera och till vilka det är möjligt att komma virtuellt eller fysiskt.
- Barn och unga uppmuntras att använda tjänster där de kan producera innehåll och uttrycka sig på önskat sätt. Man ger utrymme för barns och ungas texter och ljud i medier, så att de kan presentera sina egna produkter och läskunnighetsprojekt och på så sätt fungera som **läsar- och skaparförebilder**.
- **Barn och unga engageras i planeringen** av författarbesök, bokcirklar och litteraturkampanjer och ges möjlighet att visa läsintresse. Barns och ungas läskunnighet stärks genom att man utnyttjar **kamratbokprat samt kamraternas positiva synvinklar på läsning och läskunnighet**.
- Man ser till att det finns ett **nationellt läsdiplom** för alla skolstadier.
- **Inkluderande och gemenskaplig läsning** görs till en del av läskunnighetsarbetet inom småbarnspedagogiken och på olika skolstadier, vuxnas arbets- och verksamhetsmiljöer samt de äldres vardag. Bokcirklar stöder utbytet av läsoplevelser, känslomässiga färdigheter och uppväxt som människa.
- Varje skolelev ges möjligheten att delta i **läsevenemang minst två gånger** under den grundläggande utbildningen, till exempel författarbesök och bokprat som ordnas av experter.
- **Möjligheter att delta i grundläggande konstundervisning** på olika håll i landet ökas.

- En **möjlighet att integrera läsningen i verksamheten inom olika grenar** skapas för hobbyföreningar, -aktörer, tränare och grenförbund. Hobbyverksamhet i anslutning till läsning och skrivning utvecklas för olika språkgrupper.
- Positiva läsupplevelser erbjuds för alla läsargrupper genom att stödja produktionen av **högklassig och intressant lättläst litteratur**.
- **Innovativa försök** främjas i det lokala läskunnighetsarbetet också för att nå de vuxengrupper för vilka läsning inte är en del av vardagen eller som behöver stöd för att utveckla läskunnigheten.
- **I läsverksamheten för äldre** inkluderas till exempel bokcirklar och bibliotekens hemtjänster, och tillgången till digitala tjänster och lättläst material säkerställs.
- Att inspirera till läsning inkluderas i **verksamhetsmodellerna för kontinuerligt lärande**.

På följande sidor presenteras exempel på utgångspunkterna för programmen En läsande kommun 2030 och En läsande skola 2030.

En läsande kommun 2030

Kommunen har en läskunnighetsstrategi som uppdateras i samarbete mellan olika förvaltningsområden. Dokumentet grundar sig på den nationella läskunnighetsstrategin.

Bibliotekstjänsterna är tillgängliga för alla kommuninvånare. Kommunen allokerar resurser till högklassig, aktuell och flerspråkig fack- och skönlitteratur, medietexter, ljudböcker och digitala plattformar och tar även hänsyn till stöd för läskunnigheten samt dem som behöver **lättläst, teckenspråkigt och flerspråkigt material**.

I kommunens årsbudget finns **resurser för arbete och material som främjar läskunnigheten** bland kommuninvånarna (yrkesövergripande arbetsgrupp för läskunnighet, material som delas ut på rådgivningar, böcker, tidningar, teknologi o.s.v.).

Samarbetet mellan småbarnspedagogiken, skolorna och biblioteken **är avtalsbaserat och planmässigt**: olika instanser har egna ansvarspersoner för att främja samarbetet. Samarbetet har antecknats i skolornas årsplan.

Läskunnighetsarbetet leds av ett **yrkesövergripande läskunnighetsteam** med representanter för bland annat bildningsväsendet, småbarnspedagogiken, bibliotekstjänsterna, ungdomstjänsterna samt hälso- och välfärdstjänsterna.

I läskunnighetsarbetet och de kommunala tjänsterna beaktas **olika språkgrupper och människor i alla åldrar**.

I läskunnighetsarbetet beaktas mångsidiga texter och multilitteracitet.

Läskunnighetsarbetet utförs tillsammans med **barn, unga, vuxna, familjer, hobbyaktörer och medier**.

Kommunen deltar i den mån det är möjligt i utvecklingsarbetet inom nätverket **En läsande kommun** och stöder programmet **En läsande skola**.

Man utvecklar **inspirerande konkreta och multimediala miljöer för läskunnighet**.

Läsning och läskunnighet **synliggörs** i verksamheten på kommunnivå.

En läsande skola 2030

Skolan har en läskunnighetsstrategi och ett läskunnighetsprogram 2030 som utgör en del av läskunnighetsstrategin och läskunnighetsprogrammet på kommunal och nationell nivå. Detta omfattar både en utvärdering av samt åtgärder och ansvarspersoner för läskunnigheten och läskunnighetsarbetet.

Skolornas samarbete med biblioteket är **avtalsbaserat och systematiskt**: olika instanser har egna ansvarspersoner för att främja samarbetet på årskursnivå. Samarbetet har antecknats i skolornas egna läroplaner och läsårsplaner.

Skolan har ett **läskunnighetsteam** som omfattar till exempel rektorn, den biblioteksansvariga, lärarrepresentanter för olika läroämnen, speciallärare och representanter för eleverna.

Hela arbetsgemenskapen och alla läroämnen ansvarar för att utveckla multilitteraciteten, inspirera till läsning och **utveckla** språkmedvetenhet.

Skolan har **tillräckliga resurser** för att planera och genomföra läskunnighetsarbetet (arbetstid, material, digitala plattformar och apparater).

Skolan satsar på **inspirerande** och mångsidiga **lärmiljöer** som främjar läskunnigheten.

Målet med läskunnighetsarbetet är att skapa en **läsande verksamhetskultur** i skolan där läskunnighetsarbetet synliggörs tillsammans med hela skolgemenskapen och intressegrupperna.

Skolan har **tillräcklig teknologi och kompetens** för att undervisa i informations- och kommunikationsteknologi och mediefärdigheter

Beskrivning av processen för utarbetande av en läskunnighetsstrategi

Läsrörelsen vid Utbildningsstyrelsen fick i uppdrag av riksdagens kulturutskott att skapa en nationell läskunnighetsstrategi för Finland. Bakom arbetet ligger Läskunnighetsforumets arbete och riktlinjerna för utvecklandet av läskunnighet (2017 - 2019). Efter Läskunnighetsforumet grundades Läsrörelsen som från år 2019 har haft i uppdrag att förverkliga riktlinjernas mål.

I december 2020 sammanställdes en yrkesövergripande styr- och projektgrupp för att bereda en nationell läskunnighetsstrategi. Enligt styrgruppens riktlinjer utarbetades läskunnighetsstrategin i första hand för de instanser som arbetar med läskunnighet.

Aktuell information om läskunnigheten inom olika åldersgrupper inhämtades genom en webbenkät och genom diskussionsmöten för olika aktörer. Webbenkäten och diskussionsmötena innehöll frågor om läskunnighetens nuläge och framtid samt lösningar för att stärka läskunnigheten hos personer i alla åldrar före 2030. Enkäten fick 89 individuella svar. Dessutom ordnade arbetsgruppens medlemmar sammanlagt 48 diskussionsmöten där nästan 800 vuxna och 500 barn och unga deltog.

Styrgruppen har ansvarat för de huvudsakliga riktlinjerna i läskunnighetsstrategin, och projektgruppen har ansvarat för skriv- och arbetsprocessen. Arbetsgruppernas sammansättning presenteras i början av strategin.

BILAGA, Bakgrundsmaterial för läskunnighetsstrategin

(Statsrådet 2020: Osaaminen turvaa tulevaisuuden.)

Ahlholm, M. (2020). Kielitaitoiseksi kasvaminen. I verket L. Tainio, M. Ahlholm, S. Grünthal, S. Happonen, R. Juvonen, U. Karvonen & S. Routarinne (red.) Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa, 15–40. Publikationer från Samfundet för ämnesdidaktisk forskning i Finland.

Anstey, M. & Bull, G. (2018). Foundations of multiliteracies. Reading, Writing and talking in the 21st century. New York: Routledge.

Barton, D. (2007). Literacy. An introduction to the ecology of written language. Malden: Blackwell.

Cope, B. & Kalantzis, M. (2000). Multiliteracies: literacy learning and the design of social futures. London: Routledge.

Kupiainen, R. (2019). Monilukutaidon pedagogiikan lähtökohtia. I verket M. Harmanen & M. Hartikainen (red.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen, 23–31.

Lehtonen, H. (2019). Monikielisyys koulussa – yksikielisestä instituutiosta limittäiskieliseen opetukseen. Kielikello 4/2019. Tillgänglig: <https://www.kielikello.fi/-/monikielisyys-koulussa>

Luukka, M.-R. (2019). Tekstien lukijasta ja kirjoittajasta monilukutaituriksi. I verket M. Harmanen & M.

Hartikainen (red.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen, 33–39.

Martin, M. (2016). Monikielisyys muutoksessa. – Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 7(5). Tillgänglig: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2016/monikielisyys-muutoksessa> [Hämtad: 3.3.2021]

Sulkunen, S. & Saario, J. (2019). Tiedonmuodostus ja tekstityö: tapaustutkimus lukion historian opetuksen tekstikäytänteistä. Kasvatus 50 (2), 149–163.

Tarnanen, Mirja (2019). Monilukutaito sosiokulttuurisena lukutaitona. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin, 29 (4), 21–29.

Om forskning i läskunnighet

Arffman, I. & Nissinen, K. (2015). Lukutaidon kehitys PISA-tutkimuksissa. I verket J. Välijärvi & P. Kupari (red.) Millä eväillä uuteen nousuun? PISA 2012 -tutkimustuloksia. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2016: 5. Helsingfors: Undervisnings- och kulturministeriet, 28–49.

Arnbak, E. (2012). To what extent do basic skills predict students' PISA reading score? I verket N. Egelund (red.), Northern Lights on PISA 2009 – focus on reading. TemaNord 2012: 501. Nordiska ministerrådet, 75–90.

Artelt, C., Schiefele, U. & Schneider, W. (2001). Predictors of reading literacy. *European Journal of Psychology of Education*, 16 (3), 363–383.

Fredriksson, U., Rasmusson, M. & Sundgren, M. (2012). Weak readers in the Nordic countries – Gender, immigrant background, socio-economic background, enjoyment of reading and school related factors. I verket N. Egelund (red.), Northern Lights on PISA 2009 – focus on reading. TemaNord 2012: 501. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet, 23–43.

Hämäläinen, E. K., Kiili, C., Marttunen, M., Räikkönen, E., González-Ibáñez, R., & Leppänen, P. H. (2020). Promoting sixth graders' credibility Evaluation of Web pages: An intervention study. *Computers in Human Behaviour*, 110, Article 106372. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106372>

Juusola, M. (2019). Selkokielen tarvearvio vuonna 2019. Selkokeskus.

Kiili, C., Coiro, J., & Räikkönen, E. (2019). Students' evaluation of information during online inquiry: Working individually or in pairs. *Australian Journal of Language and Literacy*, 42(3), 167–183.

Kiili, C., Leu, D. J., Marttunen, M., Hautala, J., & Leppänen, P. H. (2018). Exploring early adolescents' evaluation of academic and commercial online resources related to health. *Reading and Writing*, 31(3), 533–557. <https://doi.org/10.1007/s11145-017-9797-2>

Kiili, C., Smith, B. E., Räikkönen, E., & Marttunen, M. (2021). Students' interpretations of a persuasive multimodal video about vaccines. *Journal of Literacy Research*, 53(2), 196–218. <https://doi.org/10.1177/1086296X211009296>

Leino, Kaisa, Kari Nissinen, Eija Puhakka & Juhani Rautopuro (2017). Lukutaito luodaan yhdessä. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016). Jyväskylä: Pedagogiska forskningsinstitutet.

Leino, K., Ahonen, A., Hienonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., Lämsä, J., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Pulkkinen, J., Rautopuro, J., Sirén, M., Vainikainen, M.-P., & Vettenranta J.

(2019). PISA 2018 ensituloksia – Suomi parhaiden joukossa. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2019:40.

Leino, K., Rikala, J., Puhakka, E., Niilo-Rämä, M., Sirén, M. & Fagerlund, J. (2019). Digiloikasta digitaalisiin. Kansainvälinen monilukutaidon ja ohjelmoinnillisen ajattelun tutkimus (ICILS 2018). Jyväskylä universitet Pedagogiska forskningsinstitutet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7937-9>

Lundetrae, K., Sulkunen, S., Gabrielsen, E. & Malin, A. (2014). A comparison of PIAAC and PISA results. I verket A. Malin (red.) Associations between age and cognitive foundation skills in the Nordic countries. A closer look at the data. Jyväskylä: Pedagogiska forskningsinstitutet 171–188.

Malin, A., Sulkunen, S. & Laine, K. (2013). PIAAC 2012. Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2013:19.

Nissinen, K. & Vuorinen, R. (2018). Alueelliset erot luonnontieteiden osaamisessa ja niitä selittävät tekijät: oppilaanohjauksella on merkitystä. I verket J. Rautopuro & K. Juuti (red.) PISA pintaa syvemältä. PISA 2015 Suomen pääraportti. Kasvatusalan tutkimuksia 77, 69–96. Suomen kasvatustieteellinen seura.

Nygren, H., Nissinen, K., Hämäläinen, R. & De Wever, B. (2019). Lifelong learning: Formal, nonformal and informal learning in the context of the use of problem-solving skills in technology-rich environments. *British Journal of Educational Technology*, 50, 4, 1759–1770.

Rantala, J., & van den Berg, M. 2013. Lukiolaisten historian tekstitaidot arvioitavina. *Kasvatus* 44 (4), 394–407.

Sulkunen, S. (2019). Heikosti lukevat suomalaislapset ja -nuoret. Mitä heistä tiedetään kansainvälisten arviointitutkimusten perusteella? I verket M. Takala & L. Kairaluoma (red.) Lukivaikeudesta lukitukseen. *Gaudeamus*, 54 - 80.

Sulkunen, S., & Malin, A. (2018). Literacy, Age and Recentness of Education Among Nordic Adults. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 62(5), 929–948. <https://doi.org/10.1080/00313831.2017.1324898>

Sulkunen, S. & Nissinen, K. (2012). Heikot lukijat. I verket Sari Sulkunen & Jouni Välijärvi (red.) Kestävä osaamisen pohja? PISA09. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2012: 12. Helsingfors: Undervisnings- och kulturministeriet, 46–61.

Sulkunen, S., Nissinen, K. & Kupari, P. (2014). Characteristics of low and top performers in reading and mathematics. Exploratory analysis of 4th grade PIRLS and TIMSS data in the Nordic countries. I verket

K. Yang Hansen m.fl. (red.) Northern Lights on TIMSS and PIRLS 2011. Differences and similarities in the Nordic countries. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet, 49–84.

Sulkunen, S., Nissinen, K., & Malin, A. (2021). The role of informal learning in adults' literacy proficiency. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 12(2), 207-222. <https://doi.org/10.3384/rela.2000-7426.1325>

Torppa, M., Eklund, K., Sulkunen, S., Niemi, P. & Ahonen, T. (2017). Why Do Boys and Girls Perform Differently on PISA Reading in Finland? The Effects of Reading Fluency, Achievement Behavior, Leisure Reading, and Homework Activity. *Journal of Research in Reading*. DOI: 10.1111/1467-9817.12103

Ursin, J., Hyytinen, H., & Silvennoinen, K. (red.) (2021). Korkeakouluopiskelijoiden geneeristen taitojen arviointi – Kappas!-hankkeen tuloksia. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:6. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-892-2>

Veijola, A. & Mikkonen, S. 2016. Historical literacy and contradictory evidence in a Finnish high school setting: The Bronze Soldier of Tallinn. *Historical encounters* 3 (1), 1–16.

Väljjarvi, J. (2020). Miten suomalainen peruskoulu pärjää? *Kasvatus*, 51 (2), 195–203.